

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.2.113

UDK 811.512.161'373

Primljeno: 30. 01. 2021.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Edina Solak, Mirza Bašić

PRAGMATIČKA VRIJEDNOST LEKSEMA KOJIMA SE OZNAČAVAJU NAZIVI ŽIVOTINJA I BILJAKA U ROMANU KAFAMDA BİR TUHAFLIK ORHANA PAMUKA I PRIJEVODU NA BOSANSKI JEZIK

Primarni cilj rada jeste analizirati pragmatičku vrijednost leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka u romanu *Kafamda Bir Tuhaflık* Orhana Pamuka. Pored toga, kontrastivnom se analizom nastoji odgovoriti na pitanje da li lekseme kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka mogu imati identičnu pragmatičku ilokuciju u turskome i bosanskome jeziku. U analizi je ishodišni jezik turski, što podrazumijeva činjenicu da se pragmatičke funkcije leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka u turskome jeziku uspoređuju s prijevodnim ekvivalentima u bosanskome jeziku. Na taj se način pokušavaju utvrditi sličnosti i razlike između pragmatičkih vrijednosti naziva životinja i biljaka u dva genetski i tipološki različita jezika.

Ključne riječi: nazivi životinja i biljaka; pragmatika; ilokucija; turski jezik; bosanski jezik; kontrastivna analiza

UVOD

Roman turskoga nobelovca Orhana Pamuka pod naslovom *Kafamda Bir Tuhaflık* objavljen je 2014. godine u izdanju istanbulske izdavačke kuće *Yapı Kredi Yayınları*. Vrhunski književni izričaj te precizna i deskriptivna karakterizacija likova odlikuju ovaj roman turskoga nobelovca. U ovome se radu, na temelju konkretnih kontek-

stualnih primjera iz navedenoga romana, analiziraju pragmatičke vrijednosti leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka, a analiza se zasniva ne pragmatilističkome pristupu u okviru kojega se kombiniraju pragmatički i stilistički pristup. Zapravo, pragmatilistički pristup fokusira se na upotrebu jezika u kontekstu kao i doprinos upotrebe jezika u karakterizaciji protagonista u književnumjetničkome djelu (v. Hickey 1999: 34; MacMahon 2006: 1051; Nørgaard, Montoro, Busse 2010: 39; Bulić 2018: 12).

Komunikacija među ljudima može se promatrati kao prenošenje poruke od adresanta do adresata, a prilikom slanja poruke adresant odabira određenu vrstu kodiranja svoje poruke. Da bi se komunikacija realizirala uspješno, adresat mora dekodirati poruku na valjan i ispravan način (v. Bulić 2018: 195). U ovome se radu analizira sadržaj i izvorno značenje koje se želi poslati iskazima koji su u vezi sa životinjskim i biljnim vrstama u romanu *Kafamda Bir Tuhaflık*. U radu se slijedi tvrdnja da je najmanja pragmatička jedinica *iskaz*, koji prenosi potpunu obavijest i koji može sadržavati manje pragmatičke jedinice koje se ne mogu ostvarivati samostalno (v. Kristal 1988: 104; Jahić, Halilović, Palić 2000: 356; Bulić 2018: 16-17). Kontrastivnom se analizom uspoređuju iskazi iz originalnoga teksta na turskome jeziku i ponuđeni značenjski ekvivalenti u prijevodu na bosanski jezik koji potpisuju Sabina Bakšić i Alena Čatović. Na taj se način nastoji utvrditi da li se ponuđenim prijevodnim ekvivalentima aktivira identična pragmatička vrijednost kao u originalnome tekstu na turskome jeziku. Ovaj je prijevod odabran za analizu jer ga potpisuju prevoditeljice koje se bave pragmatikom i koje posjeduju jezičke i pragmatičke kompetencije u vezi s pragmatičkim ilokucijama leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka. U metodološkome smislu rad se zasniva na postavkama koje je Halid Bulić predstavio u studiji *Pragmatički aspekti romana Ponornica Skendera Kulenovića* (2018). S obzirom na to da je u analizi ishodišni jezik turski, u radu se pragmatičke funkcije leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka u turskome jeziku uspoređuju s prijevodnim ekvivalentima u bosanskome jeziku. Svi pojmovi koji se navode u ovome radu, a koji imaju rodni značaj i rodno obilježje, obuhvataju na jednak način muški i ženski rod bez obzira na to da li se navode u muškome ili ženskome rodu.

PRAGMATIČKA VRIJEDNOST LEKSEMA KOJIMA SE OZNAČAVAJU NAZIVI ŽIVOTINJA

U romanu Orhana Pamuka *Kafamda Bir Tuhaflık* često se upotrebljavaju lekseme kojima se označavaju nazivi životinja. Primjećuje se kako se u tekstu romana ove le-

kseme znatno češće upotrebljavaju u konotativnome značenju. Na taj se način aktiviraju različite pragmatičke vrijednosti iskaza koji su u vezi sa životinjskim vrstama.

- (1) **Üç tane aslan gibi erkek çocuğum** olsun, ben onlarla İstanbul'a gidip, şehir dışındaki ilk tepede kendi evimi yapıp bu sefer şehri fethederim diye düşündüm. (KBT: 47) / Ako dobijem **tri snažna sina**, i dovedem ih u Istanbul, podići ću kuću na prvom brdu izvan grada, i tada bi grad moj. (ČMMG: 54)
- (2) Ama benim **aslan oğlum**, melek ruhlu oğlum zaten mis gibi kokar, öyle değil mi? (KBT: 64) / Ali **moj junak**, moj sin duše ko u meleka, svakako mirom miriše, zar nije tako? (ČMMG: 74)

Lav je krupna i snažna životinja koja, uglavnom, živi u čoporu u stepama i savanama. Ova velika zvijer iz porodice mačaka simbolizira snagu, borbenost, hrabrost i odvažnost (v. Ladan 2006: 85–86; Barčot 2017: 113). I u rječnicima se *aslan (lav)* definira kao leksema kojom se simbolizira hrabrost, srčanost i odvažnost (v. Škaljić 1966: 99; Đinđić, Teodosijević, Tanasković 1997: 70; Đinđić 2014: 124). U primjerima (1) i (2) navedena leksema ima pozitivnu pragmatičku vrijednost i njome se ističu pozitivne ljudske osobine. U prvome primjeru upotrebom lekseme *aslan (lav)* potcrtava se Abdurahmanova neostvarena želja u vezi s dobijanjem muških potomaka. U drugome se primjeru navedena leksema koristi prilikom Mustafinoga obraćanja sinu Mevludu. U ovoj konverzacijskoj situaciji leksema *aslan (lav)* upotrebljava se u okviru etikete za oslovljavanje koja ima funkciju markera solidarnosti kojim se intenzivira bliskost sa sagovornikom. Primjećuje se da se u prijevodu na bosanski jezik ne upotrebljava leksema *lav*, a može se pretpostaviti da prevoditeljice ne koriste ovu leksemu jer njena upotreba kao termina za obraćanje nije ustaljena u bosanskome jeziku. Dakle, s obzirom na to da turski jezik u odnosu na bosanski posjeduje znatno veći broj termina za obraćanje koji se koriste kao markeri solidarnosti za uspostavljanje i intenziviranje bliskosti sa sagovornikom (v. Bakšić 2012: 192–193; Bakšić–Bulić 2019: 260–263), upotrebom lekseme *lav* u prijevodu bi se kreirali nekonvencionalni iskazi kojima bi se aktivirala drugačija pragmatička ilokucija u odnosu na originalni tekst na turskome jeziku. Ipak, u prijevodu na bosanski jezik navode se lekseme kojima se ukazuje na snagu i hrabrost, a to su osobine koje su simbolički povezane sa životinjskom vrstom *lav*.

- (3) Daha sonra gözlük takan **bu fare** Amerika'ya gitmiş, bir daha da kendisinden haber alınmamıştır. Yıllar sonra bir gazetede resmini görmüşler ama adını değiştirdiği için tam anlayamamışlar o bizim gözlüklü **fare midir**, değil midir.

(KBT: 49) / **Taj štreber** je kasnije nabacio naočale i otišao u Ameriku, te više nikada nismo čuli za njega. Godinama poslije vidjeli su mu sliku u novinama, ali kako je promijenio ime, nisu bili sigurni je li to on. (ČMMG: 56)

(4) Tam tersi, **bir fare** filanca fabrikanın, filanca pavyonun kaçaklarına pek meraklı, diye haberi patronlara uçurur. (KBT: 372) / Upravo suprotno, odmah dojava gazdi da ima **neka krtica** koja se jako zanima za krađu struje u njihovoj fabrici ili noćnom klubu. (ČMMG: 444)

Miš je glodar koji ima izvrsna osjetila i šiljate zube kojima može glodati jako tvrde stvari. Ljudi posjeduju konvencionalno znanje o miševima kao štetočinama koje im svojim šiljatim zubima uništavaju predmete. Stoga se za miševе vezuje negativna konotacija (v. Ladan 2006: 76; Barčot 2017: 140). U primjerima (3) i (4) aktivira se negativna pragmatička vrijednost lekseme *fare* (*miš*). U primjeru (3) Sulejman govori o tome kako doseljenici iz ruralnih sredina nisu zainteresirani za školovanje zbog čega ne ostvaruju uspjehe u školi, a izuzetak od ovoga društvenog običaja uspoređuje se s mišom. U primjeru (4) miš se odnosi na špijuna i izdajnika i ima, također, izrazito negativnu konotaciju. U prijevodu na bosanski jezik kao ekvivalent upotrebljava se leksema *krtica*, koja u bosanskom jeziku može imati izrazito negativnu konotaciju i kojom se može ukazivati na špijuna ili izdajnika “u nekom kontekstu koji se tiče čuvanja tajni, špijunaže ili politike“ (Bulić 2018: 25).

(5) Mevlut uzun burunlu kamyonları **iri kurt köpeklerine**; homurdana homurdana ilerleyen Skoda marka belediye otobüslerini dört ayağı üzerinde yürüten **ayılara** benzetti. (KBT: 64) / Kamioni s dugom haubom podsjećali su Mevluda na **krupne vučjake**, a brundajući gradski autobusi marke Škoda na **medvjede** koji su se kretali na sve četiri noge. (ČMMG: 74-75)

(6) Bak Korkut ne çok kazanıyor ama Vediha ile her gün **kedi köpek gibiler...** (KBT: 169) / Vidi koliko samo Korkut zarađuje, ali su on i Vediha **ko pas i mačka...** (ČMMG: 198)

(7) “Orduevinde garsonum,“ dedi Mevlut. “**Kasabın kedisi gibi** mutfakta semirdim.“ (160) / “Ja sam konobar u kasarni. Ugojio sam se u kuhinji **kao mesarova mačka**“, rekao je Mevlut. (187)

U primjeru (5) primjećuje se da se u tekstu romanu *Kafamda Bir Tuhaflık* realizira i poređenje predmeta sa životinjama. U ovoj kontekstualnoj situaciji realizira se poređenje predmeta sa životinjama na temelju izgleda. Uočava se kako se aktivira negativna pragmatička vrijednost izraza *kurt köpeği* (*vučjak*) i *ayı* (*medvjed*), a kamioni

i gradski autobusi porede se s ovim životinjama, koje imaju negativnu konotaciju prema svome fizičkom izgledu. U primjeru (6) lekseme *kedi (mačka)* i *köpek (pas)* imaju negativnu konotaciju te služe za izricanje kritike. Naime, Safija upućuje sinu Korkutu i snahi Vedihi kritiku koja se zasniva na poređenju sa životinjama prema načinu života i ponašanju. I u primjeru (7) aktivira se negativna pragmatička vrijednost lekseme *kedi (mačka)*, koja i u ovome primjeru služi za izricanje kritike koja se zasniva na poređenju sa životinjama prema načinu života. Ipak, s obzirom na to da Mevlud upućuje kritiku samome sebi, u ovome primjeru leksema *kedi (mačka)* služi za izricanje samokritike. U prijevodu primjera (5), (6) i (7) može se vidjeti da i u bosanskome jeziku lekseme *vučjak, medvjed, mačka* i *pas* imaju identičnu pragmatičku vrijednost kao i značenjski ekvivalenti u turskome jeziku.

(8) Mevlut otuzundan sonra erkeğin hayatta **kurt gibi** yalnız olduğunu sokaklardan öğrenmişti. (KBT: 304) / Mevlud je na ulici naučio da je muškarac nakon tridesete u životu sâm **poput vuka**. (ČMMG: 361)

(9) Aferin Talat! Kapa bakalım kapıyı da **kurtlar** gelip seni yemesin. (KBT: 360) / Svaka čast, Talate! Sad zatvori vrata da ne dođu **vuci** i ne pojedu te! (ČMMG: 428)

(10) Ferhat, sen **kurt** olmuşsun. (KBT: 365) / Ferhate, ti si postao pravi **vuk!** (ČMMG: 435)

Ljudi posjeduju konvencionalno znanje o vuku kao opakoj i krvoločnoj divljoj zvijeri. Stoga se vuku najčešće pripisuje negativna konotacija i on simbolizira krvoločnost, divljinu, zaostalost i samoću. Ipak, u ljudskoj svijesti prisutna je i predodžba o sposobnosti i pronicljivosti vukova koja se posebno ističe prilikom njihovoga napada na plijen. Tako se u određenim kontekstualnim situacijama vuku pridaje pozitivna konotacija (v. Ladan 2006: 48-49; Barčot 2017: 171). U primjerima (8), (9) i (10) može se vidjeti kako se na temelju konteksta presuđuje da li će se aktivirati pozitivna ili negativna pragmatička vrijednost određene lekseme kojom se označava naziv životinjske vrste. U primjerima (8) i (9) aktivira se negativna pragmatička vrijednost lekseme *kurt (vuk)*. U prvome primjeru leksema *kurt (vuk)* ima konotaciju samoće, divljine, odsustva civilizacije i zaostalosti, dok se u drugome primjeru identična leksema interpretira kao krvolok i predator. U primjeru (10) leksema *kurt (vuk)* upotrebljava se prilikom Mevludovoga obraćanja najboljem prijatelju Ferhatu. U ovoj konverzacijskoj situaciji Mevlud upućuje kompliment prijatelju zbog njegove snalažljivosti, mudrošći i dovitljivosti u poslu kojim se bavi, što ukazuje činjenica da se sagovornik uspoređuje s vukom, dok se posao kojim se bavi

uspoređuje s plijenom koji vuk napada. Može se primijetiti da su se i prevoditeljice odlučile koristiti leksemu *vuk*, kojom se i u prijevodu aktivira identično izvorno značenje kao i u originalnome tekstu na turskome jeziku.

(11) Ama senin gibi bir **kuzuya**, senin ölçüne, dürüstlüğüne ihtiyacım var. (KBT: 365) / Ali mi treba **janje** poput tebe i tvoja čestitost, neko tvog kalibra. (ČMMG: 435)

(12) Vediha çok iyisin, ama aslım ararsan, annesinin yanında **kuzu gibi** oturan, söz dinler kızlara benim kanım bir türlü kaynamıyor. (KBT: 245) / Vediha, jako si dobra, ali ako hoćeš istinu, ja se ne mogu zaljubiti u djevojke koje **kao telad** sjede pored majke i slušaju šta im ona kaže. (ČMMG: 289)

U ljudskoj svijesti prisutna je percepcija o janjetu kao bespomoćnoj, nježnoj i nevinnoj životinji. Tako se ova životinja najčešće povezuje s pozitivnom konotacijom u okviru koje simbolizira mirnoću i čestitost. Međutim, u određenim kontekstualnim situacijama nevinost i nježnost poistovjećuju se s odsustvom sposobnosti i samostalnosti, zbog čega janje dobija negativnu konotaciju. Primjeri (11) i (12) najbolji su pokazatelj da kontekstualna situacija uslovljava da li će se aktivirati pozitivna ili negativna konotacija određene lekseme kojom se označava naziv životinjske vrste. U primjeru (11) leksema *kuzu (janje)* koristi se prilikom Ferhatovoga obraćanja najboljem prijatelju Mevludu. U ovoj se konverzacijskoj situaciji sagovorniku iskazuje kompliment za njegove karakterne osobine tako što se uspoređuju s pozitivnim osobinama koje se simbolički povezuju s janjetom. Primjećuje se da i prevoditeljice navode leksemu *janje* kojom se aktivira identična pragmatička ilokucija kao u originalnome tekstu na turskome jeziku. U drugome primjeru leksema *kuzu (janje)* koristi se prilikom Sulejmanovoga obraćanja Vedihi. Sulejman kritizira karakter i ponašanje djevojaka smatrajući ih nesamostalnim i zatucanim, a kritika se zasniva na poređenju njihovih osobina s osobinama koje simbolizira janje. Dakle, u ovoj kontekstualnoj situaciji pragmatička vrijednost lekseme *kuzu (janje)* jeste kritikira i prijekor karaktera i ponašanja. U prijevodu ovoga primjera prevoditeljice ne navode leksemu *janje*, već koriste leksemu *tele*, kojom se u bosanskome jeziku aktivira konotacija nesamostalnosti, tupavosti i zatucanosti. Može se pretpostaviti da prevoditeljice nisu upotrijebile leksemu *janje* zato što se njenom upotrebom ne bi aktivirala pragmatička vrijednost nesamostalnosti i zatucanosti.

(13) Kendi gibi, hakkında “Aman bu çok akıllı çocuk, okusun,” dendiği için gecekondü mahallesinde yaşamasına rağmen okulu ciddiye alan birkaç şaşkın

öğrenciyle bahçede rastlaşmıştı, ama başka sınıflarda okuyan ve “**inek**“ diye aşığılanan bu yalnız ruhlarla lisenin mahşeri kalabalığında iletişim kuramamıştı. Bunun bir nedeni, “**inek**“**lerin** sırf onlar gibi gecekonduya yaşadığı için Mevlut’a şüpheyle bakmasıydı. (KBT: 73) /U dvorištu se susretao s nekoliko zburjenih učenika iz drugih razreda za koje se, kao i za njega, govorilo “Ovaj mali je vrlo pametan, nek uči“, i koji su školu shvatali ozbiljno iako su potjecali iz bespravno izgrađenih naselja; ali u velikoj školskoj gužvi nije uspio uspostaviti kontakt s tim usamljenim dušama iz drugih razreda koje su ismijavali i nazivali “**štreberima**“. “**Štreberi**“ su sumnjičavo gledali na Mevluda samo zato što je kao i oni živio u rubnim mahalama. (ČMMG: 85)

U ovome primjeru leksema *inek (krava)* ima negativnu konotaciju, a njena pragmatička vrijednost jeste prijekor i kritika ponašanja pojedinaca koji izlaze iz okvira ustaljenoga ponašanja normiranoga u društvu i sociokulturnoj stvarnosti u kojoj egzistiraju. Već je navedena konstatacija da doseljenike iz ruralnih sredina ne karakterizira posvećenost školovanju, zbog čega su pojedinci koji ostvaruju uspjehe na tom polju okarakterizirani kao svojevrsni izdajnici jer izlaze iz okvira ustaljenoga i normiranoga ponašanja. I u bosanskome jeziku leksema *krava* ima negativnu konotaciju, ali se njome iskazuje tupavost i zatucanost. S obzirom na to da u primjeru (13) leksema *inek* nema konotaciju tupavosti i zatucanosti, u prijevodu bi se, upotrebom lekseme *krava*, aktivirala potpuno drugačija pragmatička funkcija. Stoga se u prijevodu ovih primjera ne koristi leksema *krava*, već se upotrebljava leksema *štreber*, koja ima negativnu konotaciju i čija je pragmatička ilokucija prijekor i kritika pojedinaca koji se svojim ponašanjem distanciraju od matične zajednice. Može se primijetiti da je leksema *inek (krava)* stavljena pod navodnike kojima se ukazuje na činjenicu da se govornikovo značenje (eng. *speaker meaning*) razlikuje od konvencionalnoga. Ovaj primjer ukazuje na to da se sva pragmatička značenja ne mogu uklopiti u okvire semantičkih i leksičkih definicija. Zapravo, navedeni je primjer još jedan pokazatelj da se na osnovu konteksta presuđuje koje će se značenje aktivirati prilikom upotrebe određene lekseme.

(14) Ama ben Ferhat denen **itin** Mevlut’u kötü yola çektiğini seziyordum. (KBT: 108) / Ali ja sam osjećao da onaj **pokvarenjak** po imenu Ferhat odvlači Mevluda na krivi put. (ČMMG: 126)

(15) Bir kere de haydut tipli **bir it** geldi, elinde sigara sabah sabah boza istedi, üç bardak içtikten sonra da sürekli Samiha’ya bakararak “Bozada alkol mü var,

yoksa benim başım başka bir sebepten mi dönüyor?“ demeye başladı. (KBT: 320) / Jedanput je došao i **jedan kučkin sin**, pravi razbojnik, držao je cigaretu u ruci i u rano jutro tražio bozu, nakon što je popio tri čaše, počeo je govoriti stalno gledajući u Samihu: “Ima li alkohola u bozi ili mi se zbog nečega drugog vrti u glavi?“ (ČMMG: 380)

U primjerima (14) i (15) leksema *it (pas)* ima negativnu konotaciju i njena upotreba služi kao čin prijekora. U rječnicima se navodi da leksema *it* može imati lascivno značenje *kučkin sin, džukela, kopile...* (v. Đinđić, Teodosijević, Tanasković 1997: 523; Đinđić 2014: 716). U prijevodu navedenih primjera uočava se da se u drugoj rečenici koristi izraz *kučkin sin*, dok se u prvome primjeru ne upotrebljava leksema ili izraz kojim se označava naziv životinjske vrste. U prvome primjeru pragmatička ilokucija lekseme *it (pas)* jeste prijekor, ali se može primijetiti da je u pitanju prijekor za nerealizirani prekršaj koji se zasniva na subjektivnoj procjeni i pretpostavkama. U ovoj kontekstualnoj situaciji prijekor odražava netrpeljivost prema Ferhatu koji je “ukrao“ Samihu i oženio se njome. Pored toga, ova se netrpeljivost zasniva i na nacionalnoj osnovi jer je Ferhat kurdsko-alevitskoga porijekla. Međutim, ne navodi se stvarni razlog netrpeljivosti koja se osjeća prema Ferhatu, već se iskazuje prijekor zato što on “odvlači“ Mevluda na krivi put. Dakle, u primjeru (14) leksema *it (pas)* ima ilokuciju prijekora koji se zasniva na subjektivnoj procjeni, ljubomori i netrpeljivosti. Kada bi se u prijevodu ovoga primjera upotrijebio izraz *pseto, džukela* ili *kučkin sin*, aktivirala bi se drugačija pragmatička funkcija u odnosu na originalni tekst. Stoga se u prijevodu koristi leksema *pokvarenjak*, kojom se ne označava životinja i koja ima ilokuciju prijekora za nerealizirani prekršaj. U primjeru (15) pragmatička funkcija lekseme *it (pas)* jeste prijekor za prekršaj koji je zaista realiziran. U ovoj kontekstualnoj situaciji izražava se strogi prijekor čovjeku koji se udvarao Samihi, a u turskome tradicionalnom društvu udavanje udatoj ženi smatra se teškim prekršajem. Dakle, leksema *it (pas)* ima ilokuciju strogoga prijekora i uvrede za teški prekršaj koji je zaista realiziran. U prijevodu drugoga primjera upotrebljava se izraz *kučkin sin*, koji u navedenome kontekstu ima identičnu pragmatičku vrijednost kao leksema *it (pas)* u originalnome tekstu na turskome jeziku.

(16) “Kötülük diye düşünmedim hiç. Zaten gençliğimizde de birbirimize **eşek şakaları** yapardık ya...”

“Yalnızca bir **eşek şakası** yaptın yani...” (KBT: 412) /

“Nisam o tome mislio kao o pakosti. Ionako smo jedan drugome u mladosti pravili razne **podvale**...”

“Znači, to je bila samo **podvala**...” (ČMMG: 493)

(17) Ben ders çalışsınlar diye o kadar dil dökerken, babalarının okulda bütün sınıfın önünde **eşek** suratlı kimyacıyı nasıl dövdiğünü bir kere daha anlatması doğru mu? (KBT: 377–378) / Je l’ ispravno da njihov otac stalno priča kako je u školi, pred cijelim razredom, istukao profesora hemije s licem koje liči na **magareće**, dok se ja toliko trudim da oni uče? (ČMMG: 450)

U ljudskoj svijesti prisutna je predodžba o magarcu kao tvrdoglavoju i beskorisnoj životinji. Stoga magarac simbolizira tvrdoglavost i tupavost. U primjerima (16) i (17) aktivira se negativna pragmatička vrijednost lekseme *eşek* (*magarac*) i upotreba ove lekseme služi kao čin prijekora. U prvome primjeru ne porede se ljudi sa životinjama, već se određene šale i anegdote definiraju i pobliže opisuju upotrebom lekseme *eşek* (*magarac*). S obzirom na to da se ne porede ljudi sa životinjama, u prijevodu na bosanski jezik ne koristi se leksema *magarac*, prvenstveno zato što bi se upotrebom ove lekseme aktivirala drugačija pragmatička ilokucija u odnosu na onu koja se realizira u originalnome tekstu. U drugome primjeru realizira se poređenje čovjeka sa životinjom koje se zasniva na poređenju prema izgledu i fizičkim osobinama. U ovome primjeru upotreba lekseme *eşek* (*magarac*) služi kao čin prijekora koji se izražava posredstvom poređenja prema ružnim osobinama. Budući da se čovjek poređi sa životinjom, u prijevodu na bosanski jezik upotrebljava se leksema *magarac*, koja u navedenome kontekstu ima identičnu pragmatičku vrijednost kao i značenjski ekvivalent u originalnome tekstu.

(18) “Kaç yaşındasın sen Mevlut?”

“Yirmi iki.”

“**Katır kadar olmuşsun.** Git askere.” (KBT: 152) /

“Kol’ko je tebi godina Mevlude?”

“Dvadeset dvije.”

“**Eto te čitav čovjek.** Idi u vojsku.” (ČMMG: 178)

Leksema *katır* (*mazga*) nema lijepu konotaciju i njena pragmatička ilokucija u navedenome kontekstu jeste prijekor koji se iskazuje na temelju poređenja sa životinjom prema fizičkome izgledu i osobinama. Može se primijetiti da je u pitanju blagi prijekor te da se u prijevodu ne koristi leksema *mazga*, prvenstveno zato što bi se upotrebom ove lekseme aktivirala drugačija pragmatička vrijednost. Upotrebom lekseme *mazga* u prijevodu bi se iskazao strogi prijekor i uvreda, a upotreba lekseme *katır* u

originalnome tekstu ne služi kao čin strogoga prijekora i uvrede. Stoga se u prijevodu ne upotrebljava ova leksema kojom se označava naziv životinjske vrste.

(19) Doğmadan önce ana karnından alınan çocukların ruhlarının cennette **öksüz kuşlar gibi** ağaçlarda sabırsızlıkla bir daldan diğerine atlamaları, **beyaz minik serçeler gibi** telaşla zıp zıp zıplayıp yer değiştirmeleri huzursuz ediciydi. (KBT: 341) /Bilo je strašno to što su duše djece, koja su prije rođenja izvađena iz majčinog stomaka, u Džennetu nestrpljivo letjele po drveću s jedne grane na drugu **poput napuštenih ptica** i skakutale **kao mali bijeli vrapci**. (ČMMG: 405)

Ljudi posjeduju konvencionalno znanje o pticama i vrapcima kao nježnim, umiljatim i krhkim životinjama. U primjeru (19) aktivira se pozitivna pragmatička vrijednost leksema *kuş* (*ptica*) i *serçe* (*vrabac*). Primjećuje se da se poređenje sa životinjama zasniva na poređenju po fizičkoj sličnosti, a *kuş* (*ptica*) i *serçe* (*vrabac*) imaju konotaciju nježnosti i krhkosti. U prijevodu se može vidjeti da se aktivira identična pragmatička vrijednost leksema *ptica* i *vrabac*, koje su, zapravo, značenjski ekvivalent leksema *kuş* i *serçe*.

(20) Beşinci kata ulaşınca, uygun rüzgârı bulmuş **mutlu bir martı gibi** sepet bir an havada durdu sanki. (KBT: 28) / Čim je došla do petog kata, korpa, **poput nekog sretnog galeba** nošenog povoljnim vjetrom, zastade u zraku. (ČMMG: 32)

(21) Kovanın dibindeki dondurmaya bitirmek için, peşinden balıkçı teknesini takip eden **aç martılar gibi** gelen çocuklardan en uyanığını gözüyle seçer, “Çıkar bakayım cebinde ne var?” diye sorardı. (KBT: 188) / Na prvi pogled bi procijenio najdovrtljivije među djecom, koja su ga **poput gladnih galebova** što prate ribarske čamce okruživala ne bi li pojela sladoled s dna posude, i upitao ga: “Da vidim šta to imaš u džepu?” (ČMMG: 220)

Galeb simbolizira slobodu, snalažljivost i komunikativnost. U primjeru (20) aktivira se pozitivna pragmatička vrijednost leksema *martı* (*galeb*). Uočava se da se u navedenom primjeru realizira poređenje predmeta sa životinjskom vrstom na osnovi izgleda. Tako se korpa koja se vuče konopcem na peti sprat poredi sa sretnim galebom koji bezbrižno leti nebeskim visinama. S druge strane, u primjeru (21), u kojem je poređenje ljudi sa životinjama zasnovano na ponašanju i osobinama, leksema *martı* (*galeb*) ima negativnu pragmatičku vrijednost i simbolički označava proždrljivost. Važno je spomenuti činjenicu da je u ovome primjeru negativna konotacija u značaj-

noj mjeri ublažena jer leksema *martı (galeb)* ima ilokuciju blagoga prijekora koji se odnosi na lakomost djece kada je u pitanju sladoled. Zapravo, može se konstatirati da je pragmatička funkcija lekseme *martı (galeb)* iskazivanje nestašluka djece. U ovome se primjeru na najbolji način može vidjeti da se na temelju konteksta presuđuje kakvo će se značenje aktivirati prilikom upotrebe određene lekseme. U prijevodu oba primjera uočava se da i leksema *galeb* ima identičnu pragmatičku vrijednost u bosanskome jeziku.

(22) Sokak satıcıları **sokakların bülbülleri**, İstanbul'un neşesi ve hayatıdır. (KBT: 36) / Ulični prodavači su **slavuji ulica**, život i radost Istanbula. (ČMMG: 41)

U ljudskoj svijesti prisutna je percepcija o slavuju kao ptici lijepoga i romantičnoga glasa. Leksema *bülbül (slavuj)* jeste turcizam koji je sastavni dio leksike bosanskoga jezika. U Škaljićevome *Rječniku* za ovu se leksemu navodi da nosi značenje slavuja lijepoga glasa (Škaljić 1966: 153). U primjeru (22) aktivira se pozitivna konotacija lekseme *bülbül (slavuj)*, a poređenje sa slavujom predstavlja kompliment lijepome glasu uličnih prodavača koji ukrašava istanbulske ulice i koji je postao dio tradicije. Dakle, u ovome se primjeru ljudske sposobnosti povezuju sa sposobnostima životinja.

(23) Bazan hiçbir rüzgâr olmadığı halde, yapraksız bir ağacın dalları kendiliğinden kıpırdar, mermeri, musluğu, her şeyi kırık kör bir çeşmenin üzerine yazılmış siyasi slogan Mevlut'a hem tanıdık gelir hem de caminin arkasındaki küçük mezarlıktan seslenen **baykuş** gibi onu ürpertirdi. (KBT: 147) / Ponekad bi se, iako nije bilo nimalo vjetra, gole grane drveća same od sebe zanjihale, a politička parola ispisana na česmi na kojoj su i mramor i slavina bili polomljeni, Mevludu bi se učinila poznata iako bi od nje istovremeno i zadržtao kao da mu se obratila **sova** s malog mezarja iza džamije. (ČMMG: 171-172)

Sova je ptica čije se oglašavanje povezuje sa sablašću i zlom sudbinom. Njeno hukanje simbolizira zlu slutnju i predskazuje nečiju smrt u blizini (v. Cirlot 1971: 10; Ladan 2006: 240; Barčot 2017: 208). U primjeru (23) aktivira se negativna pragmatička vrijednost lekseme *baykuş (sova)*, a poređenje sa životinjom u ovome se kontekstu realizira na temelju simbolike pripisane ovoj ptici. Zanimljivo je da se identična

simbolika aktivira i u turskome i u bosanskome jeziku, zbog čega se i u prijevodu koristi leksema *sova*, koja ima identičnu pragmatičku funkciju kao i značenjski ekvivalent *baykuş* u originalnome tekstu.

(24) **Mohini**. Asıl adım Ali Yalnız'dır. Mohini, Hindistan başkanı Pandit Nehru'nun 1950 yılında Türk çocuklarına hediye ettiği güzel **filin** adıdır. İstanbul liselerinde Mohini takma adını hak etmek için **fil gibi** iri yarı, doğuştan ihtiyar ve benim gibi sallanarak ağır ağır yürümek yetmez. Ayrıca yoksul ve duyarlı da olmak gerekir. Hazreti İbrahim'in de buyurduğu gibi, **filler** çok hassas hayvanlardır. (KBT: 79) / **Mohini**. Moje pravo ime je Ali Jalniz. Mohini je ime lijepog **slona** kojeg je indijski predsjednik Pandit Nehru 1950. poklonio turskoj djeci. Da bi neko u istanbulskim gimnazijama mogao dobiti nadimak Mohini, nije bilo dovoljno biti krupan **kao slon**, starac od rođenja i teško hodati poput mene. Trebalo je biti siromašan i osjetljiv. Kao što je rekao poslanik Ibrahim, **slonovi** su veoma osjetljive životinje. (ČMMG: 92)

Slon je najkрупnija životinja iz porodice kopnenih sisavaca i simbolizira snagu, mudrost i kraljevsku moć (v. Ladan 2006: 96; Barčot 2017: 152). U primjeru (24) leksemom *fil (slon)* prenosi se afirmativno značenje, a pragmatička ilokucija iskaza jeste poređenje prema lijepim osobinama. U ovome primjeru navode se objašnjenja u vezi s osobinama slona kojima se ukazuje na činjenicu kakva se konotacija pripisuje leksemi *fil (slon)* u navedenom kontekstu. Bez obzira na to što se “starost od rođenja“ ili “težak hod“ mogu okarektizirati kao negativne osobine, dodatnim se objašnjenjima aktivira pozitivna pragmatička vrijednost koja se realizira poređenjem prema afirmativnim osobinama. U prijevodu se može vidjeti da se i u bosanskome jeziku aktivira identična pragmatička ilokucija upotrebom lekseme *slon*.

(25) Bir kadın müşteri geldikten sonra, ertesi gün patron mutsuzluk ve kızgınlıkla lokantadaki diğer erkeklerin ona “**trene bakan öküz gibi**“ nasıl baktıklarını taklit eder, biz garsonlardan da böyle bir kadın yeniden geldiğinde telaşa kapılıp kadının başına üşüşmememizi, bu çok normal bir şeymiş gibi davranmamızı, diğer masalarda küfürleşerek ve bağırarak konuşan erkekleri kibarca uyarmamızı ve kadını **öküzlerin** rahatsız edici bakışlarından korumamızı isterdi. (KBT: 241–242) / Dan nakon što bismo imali gošću u našem restoranu, gazda bi tužno i ljutito pokazivao kako su je drugi muškarci gledali “**kao tele u šarena vrata**“, a od nas, konobara, tražio da, ako takva gošća opet dođe, ne paničimo i ne navaljujemo na nju, da se ponašamo kao da je to neštvo sasvim

normalno, da pristojno upozorimo muškarce koji za drugim stolovima glasno pričaju i psuju i da zaštitimo ženu od neugodnih **telećih** pogleda. (ČMMG: 285)

Ljudi posjeduju konvencionalno znanje o volovima kao snažnim i izdržljivim životinjama. Tako se ova životinjska vrsta simbolički povezuje sa snagom, izdržljivošću i plodnošću. U primjeru (25) leksema *öküz* (*vo*) ima konotativno značenje “glupa, tupa osoba, tikvan“ (Đinđić 2014: 1057), a njena pragmatička funkcija u navedenome kontekstu jeste kritika i prijekor zbog ponašanja i neprimjerenih postupaka. U prijevodu se ne koristi leksema *vo* jer se upotrebom ove lekseme ne bi aktivirala identična pragmatička ilokucija kao u originalnome tekstu. Stoga se u prijevodu upotrebljava leksema *tele*, koja simbolizira tupavost i čijom se upotrebom aktivira pragmatička funkcija jednaka originalnome tekstu na turskome jeziku.

(26) Dönüşte bizi iş peşinde taksi sanıp kaldırımdan işaret yapanlara ve üzermize **atlar gibi** gelenlere önde oturan Mevlut gülüp “Görmüyor musun, taksi dolu!” diye mutlulukla bağırdı. (KBT: 427) / Mevlud koji je sjedio naprijed smijao se onima koji su mislili da smo taksi, zaustavljali nas s pločnika i **bacali se** na nas te im je, sav sretan, dovikivao: “Zar ne vidite da je taksi zauzet?” (ČMMG: 511)

Konj je snažna, izdržljiva, uporna i tvrdoglava životinja. Ova životinjska vrsta simbolizira snagu i izdržljivost. U određenim kontekstualnim situacijama upornost i tvrdoglavost poistovjećuju se s glupošću i tupavošću, zbog čega se konj može simbolički povezivati i s ovim osobinama. U primjeru (26) leksema *at* (*konj*) ima negativnu konotaciju, a poređenje sa životinjama realizira se prema ponašanju. U navedenome kontekstu leksema *at* (*konj*) ima ilokuciju blagoga prijekora za lakši prekršaj. S obzirom na to da bi u navedenome kontekstu u bosanskome jeziku leksema *konj* imala pragmatičku ilokuciju strogoga prijekora i uvrede, ona se ne navodi u prijevodu.

(27) Bazan, bir siparişi bitirene kadar sokaktan yeni bir iki müşteri çıkar ve reçel tabağına yapışan **sinekler gibi** çevresini saran ve sürekli konuşan çocuklar da sabırsızlaşır, huzursuzlanırdı. (KBT: 187) / Ponekad bi se, prije nego što bi uslužio prvu, pojavila nova mušterija, a djeca, koja bi se **poput muha** zalijepljenih na tanjir pekmeza okupila oko njega i neprestano pričala, postala bi nemirna i nestrljiva. (ČMMG: 219)

Muha predstavlja životinju koja simbolizira zlo i lošu sreću. U primjeru (27) leksema *sinek (muha)* ima negativnu konotaciju i njena pragmatička ilokucija jeste blagi prijekor koji se ispoljava poređenjem sa ovom životinjskom vrstom prema ponašanju i osobinama. Može se vidjeti da se i u prijevodu koristi leksema *muha*, koja ima identičnu pragmatičku funkciju kao i značenjski ekvivalent u originalnome tekstu.

(28) Saray Sineması'nda film seyredirken, babamla Vediha Süleyman'ın doğrudan benim yanıma oturmasına ses çıkarmadıkları için filmin ortasında, Süleyman'ın eli bacağımın kenarına ihtiyatlı **bir yengeç gibi** bilerek mi sokuyluyor, bu bir tesadüf mü, dikkat etmiş, bir sonuca varamamıştım. (KBT: 203) / Kako otac i Vediha nisu ništa rekli kada je u kinu Sulejman sjeo odmah pored mene, nisam mogla procijeniti da li se slučajno ili namjerno usred filma njegova ruka **poput raka** zakačila za moju nogu. (ČMMG: 236)

Rak simbolizira mirnoću, strpljivost i osjetljivost. U primjeru (28) leksema *yengeç (rak)* ima neutralnu pragmatičku vrijednost i odnosi se na ponašanje. U prijevodu se primjećuje da leksema *rak* ima identičnu pragmatičku funkciju kao i značenjski ekvivalent u turskome jeziku.

(29) Sonra bindiğim otobüste **balık istifi konserve gibi** gene öyle ezildik ki Gaziosmanpaşa'da indiğimde kâğıt gibi incelmiştim. (KBT: 266) / U autobusu u koji sam poslije ušao, bili smo toliko zgnječeni, **poput sardina u konzervi**, da sam, kad sam konačno izašao na Gaziosmanpaši, bio sav slomljen i zgnječen. (ČMMG: 316)

U primjeru (29) leksema *balık (riba)* ima neutralnu konotaciju, a poređenje se realizira na osnovi konvencionalnoga znanja. Zanimljivo je da se u originalnome tekstu u poređenju sa životinjama uzima u obzir jedna životinjska vrsta općenito, dok se u prijevodu ističe poređenje s određenom vrstom riba, odnosno sardinama. Razlog toga može se pronaći u elementima konvencionalnoga znanja određene društvene zajednice, a očito je da ti elementi ne moraju biti jednaki u svim kulturama i društvenim zajednicama.

(30) Mevlut o yıl gelişen müzik zevkiyle birlikte Anadolu türkülerinden esinlenmiş, "nazlı bakışlı," "**ceylan gözlüm**," "süzgün bakan," "kara gözlü," "mahmur gözlü," "fettan bakışlı," "hançer gözlü," "efsun nazarlı," "pek çok mektup

yazdı sevgilisine. (KBT: 159) / Inspiriran tadašnjim muzičkim ukusom i anadolskim narodnim pjesmama Mevlud je svojoj dragoj napisao mnoga pisma obraćajući joj se sa “O, ti, ljupkog pogleda“, “**očiju kao u gazele**“, “zanesenog pogleda“, “crnooka“, “snenooka“, “zavodljivog pogleda“, “što kao nožem probadaš kad me pogledaš“, “čarobnooka“. (ČMMG: 186)

(31) Rayiha, çocuk gibi ellerin var, tek bir kırışığı yok maşallah. Hem de ne hızlı hareket ediyorlar, **güvercin kanatları gibi**... Sen el işi yapsan, inan bugün benden de, melek kocandan da daha çok kazanırsın. (KBT: 256) / Rajiha, imaş ruke kao dijete, bez ijedne bore, maşallah. I još kako se brzo kreću, **kao golubija krila**. Kad bi se bavila ručnim radom, vjeruj mi, danas bi zarađivala više i od mene i onog svog muža meleka. (ČMMG: 303)

U primjerima (30) i (31) riječ je o poređenju sa životinjama posredstvom dijelova tijela. U navedenom kontekstu aktivira se pozitivna pragmatička vrijednost iskaza *ceylan gözlüm (oči kao u gazele)* i *güvercin kanatları (golubija krila)*, a pragmatička ilokucija iskaza jeste kompliment koji se iskazuje poređenjem prema lijepim osobinama. Zapravo, iskazi *ceylan gözlüm (oči kao u gazele)* i *güvercin kanatları (golubija krila)* imaju pozitivnu konotaciju, koja je odraz konceptualne metafore DIO LJUDSKOG TIJELA DIO JE ŽIVOTINJSKOG TIJELA. U ovim primjerima iskazuje se interes usmjeren prema sagovorniku te se upućuju komplimenti za izgled i postignuća, što predstavlja jednu od strategija pozitivne učtivosti kojom se omogućavaju i održavaju dobri odnosi među sagovornicima (v. Brown, Levinson 1987: 101-103; Bakšić 2012: 26-27). U prijevodu na bosanski jezik primjećuje se da iskazi *oči kao u gazele* i *golubija krila* imaju identičnu pragmatičku vrijednost kao prijevodni ekvivalenti u originalnome tekstu na turskome jeziku.

PRAGMATIČKA VRIJEDNOST LEKSEMA KOJIMA SE OZNAČAVAJU NAZIVI BILJAKA

U tekstu romana *Kafamda Bir Tuhaflık* često se u konotativnome značenju upotrebljavaju i lekseme kojima se označavaju nazivi biljaka. Na taj se način aktiviraju različite pragmatičke vrijednosti iskaza koji su u vezi s biljkama i biljnim vrstama.

(32) Hem taş gibi, hem de **kadife gibi** olur. (KBT: 50) /Ima da bude i ko kamen i **ko kadifa**. (ČMMG: 57)

(33) Öte yandan, yalnız uzak tepelerden değil İstanbul'un her yerinden **mantar gibi** hızla fişkıran bu yüksek binalara bakmayı seviyordu Mevlut. Yeni olan her şeyden şikâyet eden zengin müşterileri gibi yeni bir kuleyi ilk gördüğünde **meyvanın çürüğünü** görmüş gibi burun kıvrırmıyor, tam tersi hayranlıkla meraklanıyordu. (KBT: 458) / S druge strane, volio je promatrati ta visoka zdanja koja su **poput gljiva** poslije kiše brzo nicala ne samo na udaljenim brdima već i na svim mjestima u Istanbulu. Nije se, ugledavši prvi put neki novi toranj, mrštio s gađenjem kao da je vidio **trulu voćku**, kako bi to činile njegove bogate mušterije žaleći se na svaku novu stvar u gradu, upravo suprotno, živo bi se zainteresirao. (ČMMG: 549–550)

U tekstu romana *Kafamda Bir Tuhaflık* pojave iz svakodnevnoga života nerijetko se pojašnjavaju poređenjem s pojavama koje su u vezi s biljkama. U primjeru (32) pojava iz svakodnevnoga života objašnjava se poređenjem s osobinama kadife. Otac priprema Mevluda za početak karijere prodavača boze te mu daje motku koju će koristiti za nošenje boze. Opisujući osobine motke, otac navodi da je ona čvrsta “ko kamen” i da će moći podnijeti veliki teret, ali i da je nježna “ko kadifa”, zbog čega neće ostavljati posljedice na Mevludovome tijelu. Dakle, u navedenome kontekstu kadifa simbolizira nježnost te se upotrebom leksema *kadife* (*kadifa*) aktivira pozitivna pragmatička vrijednost. U primjeru (33) neboderi koji su se ubrzano gradili opisuju se tako što se porede s gljivama koje intenzivno niču poslije kiše, dok se novi toranj uspoređuje s truhlom voćkom. Može se primijetiti da se u ovome kontekstu aktivira negativna pragmatička vrijednost leksema *mantar* (*gljiva*) i *meyve* (*voće*). U prijevodu navedenih primjera koriste se izrazi *kadifa*, *gljiva* i *voćka* kojima se aktivira identično izvorno značenje kao u originalnome tekstu na turskome jeziku.

(34) Askerler **patates burunluydu** ama akraba değıldiler: Biri Kayserili, öbürü Tokatlıydı. (KBT: 118) / Iako su kod obojice nosevi imali **krompirast** oblik, vojnici nisu bili u srodstvu: jedan je bio iz Kajserija, a drugi iz Tokata. (ČMMG: 138)

U primjeru (34) fizički izgled ljudi opisuje se poređenjem s izgledom biljaka. Nos vojnika koji su došli pretražiti Mevludovu kuću uspoređuje se s izgledom i oblikom krompira. Može se primijetiti da u navedenome kontekstu leksema *patates* (*krompir*) ima neutralnu pragmatičku vrijednost. U prijevodu se može vidjeti da se leksemom *krompirast* aktivira identična pragmatička vrijednost kao u originalnome tekstu na turskome jeziku.

(35) Sabah Balıkpazarı'nda Tavukçu Hamdi'nin tavukları kesip, tüylerini yolup derisini pis kokular içinde tütsüleyişini Fatma ve Fevziye ile seyredirken Mevlut'un benim için "**gül kokulu**, mis kokulu, adı gibi kokulu" dediğini hatırlayarak rahatlıyorum. (KBT: 264) / Dok ujutro s Fatmom i Fevizjom promatram peradara Hamdija kako na Balikpazaru kolje kokoši, čerupa ih i njihovu kožu dimi u odvratnom smradu, smiri me pomisao na Mevludove riječi o meni "miriše **kao ruža**, miomirisna, mirisna kao i njeno ime." (ČMMG: 313–314)

(36) Pek çok akşam evde güzeller güzeli **gül gibi** Samiha'ya bakıp, "Böyle bir karısı olan biri niye manzaralı apartmanın kapatmasına aklını takar?" diye düşündüğümü hatırlıyorum. (KBT: 332) / Sjećam se da sam mnogih večeri gledao kod kuće **prelijepu** Samihu i mislio: "Zašto neko ko ima takvu ženu misli na ljubavnicu iz luksuznog stana?" (ČMMG: 395)

(37) İkinci damadının adı Erhan'dı. Üzerine yıllarca titrediği, geleceği hakkında hayaller kurduğu **çiçek gibi** kızının bu sıradan görünüşlü (kısa boylu, dar alınlı) adamda ne bulduğunu ertesi gün onu görünce hiç anlayamadı Mevlut. (KBT: 401) / Njegov drugi zet zvao se Erhan. Kada ga je vidio sljedeći dan, Mevludu uopće nije bilo jasno šta je njegova **prelijepa** kćerka nad kojom je godinama strepio i o čijoj je budućnosti maštao vidjela u tom čovjeku prosječnog izgleda (nizak, uskog čela). (ČMMG: 479)

U primjerima (35), (36) i (37) fizički izgled ljudi i pozitivne ljudske osobine opisuju se posredstvom poređenja s izgledom i lijepim osobinama biljaka. Cvijet i ruža simboliziraju ljepotu i neježnost, a u navedenim primjerima aktivira se pozitivna pragmatička vrijednost leksema *gül* (*ruža*) i *çiçek* (*cvijet*). U primjerima (36) i (37) fizička ljepota djevojaka opisuje se posredstvom poređenja s ružom, odnosno cvijetom. S druge strane, u primjeru (35) uočava se da se lijep, ugodan i prijatan miris djevojke opisuje poređenjem s ugodnim i prijatnim mirisom ruže. U prijevodu ovoga primjera koristi se leksema *ruža* kojom se iskazuje identično izvorno značenje leksema *gül* u originalnome tekstu.

(38) **Nar** gibi kızarttın tostu yahu, aferin! (KBT: 290) / **Odlično** si ispekao tost, svaka čast! (ČMMG: 345)

U primjeru (38) leksema *nar* (*nar*) ima pozitivnu konotaciju i njena ilokucija jeste kompliment za postignuća, što predstavlja jednu od strategija pozitivne učtivosti, kojom se iskazuje zanimanje za sagovornika i kojom se omogućavaju i održavaju dobri odnosi među sagovornicima. (v. Holmes 1995: 116; Ruhi–Doğan 2001: 365).

Primjećuje se da se u prijevodu ne koristi leksema *nar*, prvenstveno zato što se njenom upotrebom u navedenom kontekstu ne bi aktivirala identična pragmatička vrijednost kao u originalnome tekstu na turskome jeziku.

(39) İnsan kâinat **ağacının** en yüksek **meyvesidir**. (KBT: 284) / Čovjek je najuzvišenije **voće** na **stablu** kosmosa“. (ČMMG: 337)

(40) Mevlut Kars garnizonundan yolladığı mektupların birinde Samiha'nın gözlerini **nergis çiçeğine** neden benzetmişti? (KBT: 455) / Zašto je Mevlud u jednom od pisama koje je poslao iz garnizona u Karsu Samihine oči usporedio s **narcisom**? (ČMMG: 546)

U primjeru (39) pojavnosti koje su u vezi s domenom ljudskoga bića pojašnjavaju se posredstvom pojavnosti iz biljnoga svijeta, što ukazuje na to da se u ovome kontekstu poređenje ljudi s biljkama zasniva na konceptualnoj metafori ČOVJEK JE BILJKA. Dakle, u ovome primjeru leksema *insan* (*čovjek*) ima pozitivnu konotaciju, koja je odraz konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. S druge strane, u primjeru (40) pojavnosti iz domene ljudskoga tijela (oči) objašnjavaju se posredstvom pojavnosti iz biljnoga svijeta. S obzirom na to da narcis simbolizira ljepotu, u primjeru (40) iskaz *nergis çiçeği* (*cvijet narcisa*) ima izrazito afirmativne konotacije, koje su, zapravo, odraz konceptualne metafore DIO LJUDSKOGA TIJELA DIO JE BILJKE.

ZAKLJUČAK

Na temelju konkretnih (kon)tekstualnih primjera iz romana Orhana Pamuka *Kafamda Bir Tuhaflik* analizirane su pragmatičke funkcije leksema kojima se označavaju nazivi životinjskih i biljnih vrsta u turskome jeziku. Pored toga, kontrastivnom se analizom nastojalo odgovoriti na pitanje da li lekseme kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka imaju identičan semantički i pragmatički potencijal u turskome i bosanskome jeziku. U analizi se moglo vidjeti da se i ljudi i razne pojavnosti iz svakodnevnoga života nerijetko opisuju i pojašnjavaju poređenjem sa životinjskim i biljnim vrstama. Ova se poređenja realiziraju prema fizičkome izgledu, osobinama, sposobnostima, ponašanju, načinu života... Pored toga, analiza je pokazala da se poređenje sa životinjskim i biljnim vrstama može realizirati i posredstvom dijelova tijela, ali i na temelju konvencionalnoga znanja. Analiza konkretnih primjera ukazala je na činjenicu da se i u turskome i u bosanskome jeziku na osnovi konteksta presuđuje koja će se pragmatička vrijednost aktivirati prilikom upotrebe određene lekseme kojom se označavaju nazivi životinjskih i biljnih vrsta. Stoga se u nekim primjerima u oba

jezika aktivira identična pragmatička vrijednost leksema kojima se označavaju nazivi životinja i biljaka, dok se u prijevodu nekih primjera nisu upotrebljavale lekseme kojima se označavaju nazivi životinjskih i biljnih vrsta, prvenstveno zato što bi se njihovom upotrebom aktivirala potpuno drugačija pragmatička ilokucija u odnosu na originalni tekst.

IZVORI

1. ČMMG – Pamuk, Orhan (2015), *Čudne misli u mojoj glavi* (s turskoga prevele Sabina Bakšić i Alena Čatović), Buybook, Sarajevo.
2. KBT – Pamuk, Orhan (2014), *Kafamda Bir Tuhaflık*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

LITERATURA

1. Bakšić, Sabina (2012), *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo
2. Bakšić, Sabina, Halid Bulić (2019), *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo
3. Barčot, Branka (2017), *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
4. Brown, Penelope, Stephen C. Levinson (1987), *Politeness: Some universals in language usage*, 2. izdanje, Cambridge University Press, Cambridge
5. Bulić, Halid (2018), *Pragmatički aspekti romana Ponornica Skendera Kulenovića*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla
6. Cirlot, Juan-Eduardo (1971), *A Dictionary of Symbols* (sa španskoga preveo Jack Sage), 2. izdanje, Routledge, London
7. Đindić, Marija (2014), *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
8. Đindić, Slavoljub, Mirjana Teodosijević, Darko Tanasković (1997), *TürkçeSırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
9. Hickey, Leo (1999), "A Pragmasylistic Feature in Paul Bowles's *The Sheltering Sky*", *Forum for Modern Language Studies* XXXV/1, 34-41.
10. Holmes, Janet (1995), *Women, Men and Politeness*, Longman, London – New York

11. Jahić, Dževad, Senahid Halilović, Ismail Palić (2000), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica
12. Kristal, Dejvid (1988), *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike* (preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec), Nolit, Beograd
13. Ladan, Tomislav (2006), *Etymologicon. Tumač raznovrsnih pojmova*, Masmmedia, Zagreb
14. MacMahon, Barbara (2006), "Stylistics: Pragmatic Approaches", in: Jacob L. Mey (ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Elsevier, Oxford (UK), 1051-1055.
15. Nørgaard, Nina, Rocío Montoro, Beatrix Busse (2010), *Key Terms in Stylistics*, Continuum International Publishing Group, London – New York
16. Ruhi, Şükriye, Gürkan Doğan (2001), "Relevance theory and compliments as phatic communication: The case of Turkish", in: Bayraktaroğlu, A.; Sifiaonu, M. (eds.), *Linguistic Politeness Across Boundaries. The Case of Greek and Turkish*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam – Philadelphia, 341-390.
17. Škaljić, Abdulah (1966), *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo

PRAGMATIC VALUES OF LEXEMES MARKING NAMES OF ANIMALS AND PLANTS IN ORHAN PAMUK'S NOVEL *KAFAMDA BİR TUHAFLIK* AND TRANSLATION IN BOSNIAN LANGUAGE

Summary

The primary goal is to analyze the pragmatic value of lexemes marking names of animals and plants in Orhan Pamuk's novel *Kafamda Bir Tuhaflık*. Besides, contrastive analysis was used to answer the question whether lexemes marking names of animals and plants can have an identical pragmatic illocution in Turkish and Bosnian language. The initial language of the analysis is Turkish, which implies the fact that pragmatic functions of lexemes marking names of animals and plants in Turkish language are compared to the translational equivalents in Bosnian. This is used to try to determine similarities and differences between the pragmatic values of names of animals and plants in two genetically and typologically different languages.

Key words: names of animals and plants; pragmatics; illocution; Turkish language; Bosnian language; contrastive analysis

Adresa autora
Author's address

Edina Solak
Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
edina262@gmail.com

Mirza Bašić
Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
basicmirza99@gmail.com

